

MIRIAM GAŽOVÁ

Darina Laščiaková

Cesty za ľudovou piesňou

hudobné entrum
MUSIC CENTRE SLOVAKIA

MIRIAM GAŽOVÁ

Darina Laščiaková
Cesty za ľudovou piesňou

(foto: Vojtech Majling)

MIRIAM GAŽOVÁ

Darina Laščiaková
Cesty za ľudovou piesňou

HUDOBNÉ
CENTRUM
2018

MIRIAM GAŽOVÁ:
DARINA LAŠČIA OVÁ. C Y ZA LUDOVOU PI ŇOU

© Miriam Gažová
© Hudobné centrum, Bratislava 2018

foto © rodinný archív Dariny Laščiakovej, Archív RTVS, archív Lúčnice, archív cien Krištáľové krídlo, archív KD Strážnice, archív mesta Tvrdošín, archív o. z. Javorie Korytárky, archív Portálu T2.SK, Peter Berčík, Ján Džubek, Emanuel Frühauf, Miriam Gažová, Anton Kulan, Vojtech Majling, Milan Stano, Ivan Staňo, Petr Stránský, Ivan Takáč, Jindro Zlesák

foto na obálke © Archív RTVS, Jindro Zlesák (*Sol'zeme*, 1975)

obálka © PERGAMEN s. r. o.

ISBN 978-80-89427-32-1 (print)
ISBN 978-80-89427-58-1 (ePDF)

Obsah

Predslov (Ondrej Demo)	10
Úvod	15
Detstvo prežité na Orave	17
Vysokoškolské štúdiá	23
Práca v rozhlase	34
Práca pre televíziu	58
Život s piesňou	66
Naša Darinka – očami priateľov a spolupracovníkov	87
Na záver	101
Podakovanie	102
Zoznam použitej literatúry	103
Nahrávky piesní z repertoáru Dariny Laščiakovej v archíve RTVS (výber)	104
Zoznam relácií Dariny Laščiakovej v archíve RTVS (výber)	110
Zoznam hudobných nosičov Dariny Laščiakovej (výber)	112
Hudobné nosiče, na ktorých Darina Laščiaková spolupúčiňuje s inými interpretmi (výber)	113
CD príloha	114
Menný register	116

(foto: Miriam Gažová)

Touto publikáciou chcem vysloviť vďaku Darinke Laščiakovej za jej obetavú prácu, ktorú vykonala na záchranu nášho kultúrneho dedičstva. Zachraňovala ho s redaktorským mikrofónom doslova na poslednú chvíľu. V podmienkach rozhlasového štúdia pretavovala vzácny zaznamenaný materiál na trvalú umeleckú hodnotu, ktorú potom predkladala svojim poslucháčom, a prenášala tak kus bohatstva z horských oblastí do domácností poslucháčov. Obzvlášť Darinke ďakujem za jej starostlivé rady a usmernenia, ktoré mi neraz pomohli a stále pomáhajú pri mojej práci. Predovšetkým ale ďakujem za jej úprimné priateľstvo, dobrotu a lásku.

Miriam Gažová

*Ak ľuďom urobím radosť svojím spevom, vďaka
im zaspievam. To je môj životný údel, a Tomu,
kto mi ho dal, musím ešte všeličo splatiť.*

Darina Laščiaková

Predslov

Ondrej Demo

V tejto chvíli sa vraciam aspoň nachvíľu do redakcie ľudovej hudby Československého rozhlasu v Bratislave, v ktorej sme sa niekoľko rokov (1961 – 1991) stretávali s Darinkou Laščiakovou v kolektíve piatich redaktorov. V redakcii po dlhé roky (1951 – 1954) šéfoval prof. Pavol Tonkovič a po ňom (1958 – 1988) Vladimír Slujka. Bolo tu niekedy veľmi rušno, niekedy hrobové ticho, hlavne pred poradou a pri hľadaní námetov pre nové programy, ale občas aj veselo, dobrá nálada okorenená zážitkami z denného života. To všetko plynulo zo štýlu práce v rozhlasovom médiu, z komunikácie s ľuďmi v Bratislave, ale aj s ľuďmi, žijúcimi na dedinách, roztrúsených kopaniciach či lazoch.

V každej situácii mala Darinka liek na všetky problémy. Prichádzala do redakcie usmiata ako ranné slniečko, prívetivo sa prihovrila a keď zbadala, že má ktosi hlavu v smútku, hneď nadviazala kontakt. Keď zistila, že kolegyňa Irenka Holáková je nešťastná, pretože sa jej nepodarilo nadviazať telefonický kontakt s Varšavou a bol tak ohrozený jej priamy prenos koncertu z Bratislavy, začala ju utešovať: „Neboj sa, moja, keď hrmenie a blesky prestanú, vyjde

to.“ A stalo sa. Inokedy potešovala kolegyňu Adrianu Domanskú, keď sa jej prihlásil zahraničný hosť menom Veronica nie ako pani, ale ako muž. Nariekala, že v hoteli má zabezpečenú izbu pre dve ženy. Čo teraz? „Neboj sa, skôr ako nájdeš pre neho inú izbu, spriateliasa.“ Keď som nebol spokojný s nahrávkami do cyklu *Klenotnica ľudovej hudby*, povzbudila ma slovami: „Nebud' smutný, Ondrej, keď sa na dievčatá usmeješ, uvidíš, že hneď budú krajšie spievať.“

Stalo sa, že šéf Vladimír Slujka sa raz pochmúrne pozrel na Darinku a zahundral: „Kde si bola včera, nebola si tu!“ „Veď som predsa vedľa teba sedela, šéfinko.“ Sebavedome tvrdila Darinka. „Ale nie si podpísaná v dochádzke!“ „Tak ma podpíš, šéfinko, veď i ja som ťa podpísala predvčerom, keď si tu nebol. Program som musela do vysielania odovzdať.“ „Šéfinko“ bol inak priateľský. Keď ju oslovil „Gažovie“, jej priezviskom za slobodna, čakala, čo sa za tým skrýva. „Šéfinko“, držiac v ruke programové karty, ukazoval: „Takto to do vysielania predsa nemôže ísť. Nestriedaš nahrávky, opakujú sa ti aj autori!“ Darinka prekvapene a na svoju obranu reagovala: „To nie je pravda, šéfinko, však ja s tými programovými kartami hrám pomaly aj mariáš.“

Keď sme sa presťahovali do novučičkej budovy rozhlasu, do obrátenej pyramídy na Mýtnej ulici, to bola senzácia. Mnoho zvedavcov prichádzalo a chcelo sa pozrieť dovnútra. Vrátnici boli prísni, bez preukazu ani krok, nikoho nepustili dnu. Darinku už dobre poznali, ale pri príchode do budovy aj ju zastavili: „Preukaz, pani Laščiaková!“ Darinka, otvárajúc kabelku: „Hneď to bude,“ hľadala ho v kabelke, ale nie a nie ho nájsť. „Nedá sa nič robiť, poriadok musí byť,“ zahundral vrátnik. „Máte pravdu,“ a po chvíli radostne zvolala: „Aha, mám ho!“ Zamávala električkou vrátnikovi pred nosom a rýchlo vbehla do budovy. Vrátnik, ďakujúc, prikyvoval: „Poriadok musí byť!“

Darinka bola obľúbenou redaktorkou, ale aj speváčkou. Mala radosť, keď sa jej podarilo nahráť aspoň jednu pieseň z rodnej Oravy. Vyberala si predovšetkým také, pri ktorých jej Roháče odpovedali

ozvenou. Ale aj mnohé iné, čo na Orave spievali matky nad kolískou, družičky a ženy na svadbách či mládenci ku goralským tancom. Jej piesne čoskoro zneli z rozhlasu, z gramofónových platní, zo sobášnych siení, CD nosičov atď. Veľmi sa potešila, keď Ľudový orchester Československého rozhlasu v Bratislave dostal pozvánku na Wiener Festwochen 1967, aj so sólistami spevákmi, ktorými boli Štefan Hoza, Edita Gruberová a Darina Laščiaková. Dirigentom bol Tibor Andrašovan a dramaturgom som bol ja. Všetci sme nadšene pripravovali reprezentačný program pre vzácné podujatie v susednom Rakúsku. Počas festivalového týždňa sme mali šesť vystúpení vo Viedni, z ktorých odzneli ukážky aj v programe *Was gibt es Neues?* Moderoval ho vtedy populárny Heinz Conrads. Ako posledný sa uskutočnil koncert za účasti vážených hostí a členov nášho veľvyslanectva. Po koncerte sa okresný „bürgermeister“ Leo Mistingner poďakoval za umelecky hodnotný program a všetkým udelil pamätnú medailu.

Na druhý deň, pri odchode z Viedne, sme sa ešte zastavili pri obchodnom dome, nechceli sme sa vrátiť domov s prázdnyimi rukami. Zaparkovali sme v blízkosti Südbahnhof na ľahko zapamätateľnom mieste. Všetci sme sa rozutekali za nákupmi a na dohovorený čas sme sa vracali s množstvom balíkov v rukách. V autobuse bolo čoskoro všetko zaplnené. „Sme všetci, môžem štartovať?“ ozval sa šofér. „Áno, sme,“ znela odpoveď. Autobus zarachotil a my sme sa v dobrej nálade, pospevujúc si, vracali domov. Pred Schwechatom ktosi zvolal: „A kde je Darinka?“ Nastalo ticho, nikto sa neozval. Nasledoval zmätok, hľadanie. „Tá iste zabľúdila, alebo sa nechce vrátiť!“ Šofér zarachotil, autobus otočil a vrátili sme sa na miesto, kde sme parkovali. Chvíľu sme čakali a naraz – *Darinka!* Vystrašená, so slzami v očiach a s nákupmi v rukách, prišla do autobusu. Zatlieskali sme jej. Našla sa zatúlaná ovečka. „Vraj si tu chcela zostať!“ zavolal ktosi. „Ani za svet, opustiť môjho Adamka,“ – *mužička* – „deti a Slovensko, nikdy!“ odvetila.

A tak chcem iba pripomenúť, že Darinka Laščiaková, obľúbená rozhlasová redaktorka a speváčka ľudových piesní, známa z mediálnych programov a podujatí, zostáva naďalej verná svojej rodine, rodnej Orave, milému Slovensku. Zapísala sa hlboko do srdca širokej kultúrnej verejnosti. Spevu zasvätila život a ľudové piesne sa stali jej životnými sprievodcami. Nečudo, že jej piesne a spev s jej vlastným osobitým štýlom prejavu zostávajú zaznamenané v rôznych dokumentoch ako vzácne umelecké hodnoty, ktoré jedinečne obohatili našu celonárodnú ľudovú kultúru.

PhDr. Ondrej Demo, CSc.
etnomuzikológ

Hraježe v Banskej Bystrici (1982)
(foto: Emanuel Frühauf, archív RTVS)

Úvod

Zámerom tejto publikácie je hlbšie pochopiť spôsob a štýl práce Dariny Laščiakovej. Mojou snahou bolo odhaliť pohnútky, ktoré túto rozhlasovú redaktorku viedli k úsiliu o záchranu nášho národného dedičstva.

Rovnako bolo mojím zámerom identifikovať, odkiaľ pochádzal hlboký a vrúcny vzťah Dariny Laščiakovej k ľudovej piesni a k tradíciám, a objaviť prameň jej úprimného záujmu o národnú kultúru. Rada by som poukázala na život Dariny Laščiakovej, prežitý na rodnej Orave, a na jej prácu redaktorky v rozhlase so svojským prístupom k spracúvanej téme. Mojou snahou bolo analyzovať predovšetkým Laščiakovej vzťah k prostrediu, kde ľudová pieseň vznikla a žila, a ako s ňou za pomoci hudobných skladateľov narábala. Pokúsila som sa popísať spôsob, akým pristupovala k práci a ako získavala v teréne materiál, ktorý následne v podmienkach rozhlasového štúdia pretavovala do vzácneho umeleckého diela.

Darina Laščiaková má mimoriadne kompozičné schopnosti, ktoré jej umožňovali pretvoriť pôvodný hudobný materiál na dielo s vysokou odbornou i umeleckou hodnotou. Nesmieme zabudnúť

na Laščiakovej presný a starostlivý výber piesní, na úpravu skladieb, ktorá korešpondovala s pôvodným prostredím a zachovávala ich regionálne osobitosti, ale ani na jej neprekonateľný prínos v osobitej interpretácii ľudovej piesne.

Laščiakovú ako speváčku charakterizuje jedinečný interpretačný štýl. Vedela a vie sa do piesne započúvať, pochopiť jej filozofiu a zároveň ju precítiť, čím si získala mnoho obdivovateľov. Jej pozoruhodné zafarbenie hlasu so svojskou technikou dýchania, melizmami a tónovými sklzmi je ojedinelé. Jej kompozičné schopnosti jej umožnili viazať melódiu na slovo tak, aby sa nikdy neporušila ich vzájomná tematická väzba.

Výsledkom je Laščiakovej záslužná práca, v ktorej jej išlo o to, aby spolu s ľuďmi, ktorí už dnes nežijú, nevložili do chladnej zeme aj ich myšlienky, ich vzácnu životnú filozofiu, cenné zlomky histórie nášho národa. Jeho spôsob rozprávania a vyjadrovania sa, nárečie a archaizmy, ktoré sú tu od pradávna, jeho kultúrne a duchovné hodnoty, melódie a piesne. Toto všetko sa snažila zachovať v zlatej truhlici národnej pamäti, aby tí, čo prídu po nás, mohli ďalej „prikúvať ohnivká na našu starodávnu reťaz“.

Detstvo prežité na Orave

V rodine

Darinka Laščiaková (rod. Gažová) sa narodila 23. novembra 1931 v Tvrdošíne a svoje detstvo aj stredoškolské roky prežila s rodinou v prostredí severnej Oravy.

Otec Dariny Laščiakovej, Matej Gažo, pochádzal z liptovskej dedinky Vavrišovo. Začiatkom 20. storočia museli viacerí obyvatelia tejto dedinky odísť za prácou do Ameriky. Medzi nimi aj Matej Gažo, ktorý v Amerike pracoval najprv ako murár na stavbe a neskôr sa zamestnal v hoteli, kde obsluhoval výťah. Túžba po rodnom kraji bola u neho taká silná, že neváhal využiť ponuku generála Milana Rastislava Štefánika a vstúpil ako legionár do armády. Po niekoľkomesačnom pobyte a výcviku vo Francúzsku sa Matej Gažo dostal na Slovensko, kde boli francúzski legionári rozmiestnení na dedinách.

Úlohou legionárov bolo upevňovať medzi obyvateľstvom slovenskú identitu. Organizovali stretnutia slovenskej mládeže, zakladali spolky, navštevovali školy, podporovali slovenské spevokoly a zúčastňovali sa na slovenských dedinských divadelných

predstaveniach. Otec Dariny Laščiakovej bol pridelený do okruhu Dolného Kubína a Oravského Podzámku, kam patrila aj obec Podbiel. Práve tu sa mladý legionár zoznámil so svojou budúcou manželkou Máriou Dvorštiakovou. Dievčina hrala v divadelnom predstavení Ferka Urbánka *Strídža spod hája*, na ktorom sa zúčastnil. Hneď mu padla do oka a zapáčila sa mu. Po úspešnom dokončení poštárskeho kurzu v Prahe nastúpil Matej Gažo na prax ako poštový úradník v obci Veličná.

Predtým, ako sa spoznala s manželom Matejom Gažom, pracovala Mária Dvorštiaková ako úradníčka na pošte v Podbieli. Bola to skromná a obetavá žena. Dávala si v živote vysoké ciele, ktoré s veľkou láskou a pokorou naplňala. Vrúčne a vytrvalo sa modli-la, neúnavne pracovala. Jej nenahraditeľnou oporou bol milujúci manžel. Slovom Dariny Laščiakovej:

*V mojom detstve a dievčenských rokoch som všetko jej konanie pokladala za celkom prirodzené a ľahké. Zdalo sa mi, že maminka bola málokedy unavená a všetko s radosťou a ľahkosťou znášala. Potom, keď som mala svoje deti a vnúčatá, keď život začal stále silnejšie a silnejšie pritláčať, začala som čoraz viac obdivovať jej každodenné víťazstvá.**

Laščiaková prežila svoje pekné detstvo spolu so súrodencami – sestrou Martou a bratom Milanom. Brat Vladimír, ktorý sa narodil ako prvý, zomrel vo veľmi útlom veku.

Sestra Marta mala v sebe nezvyčajný herecký talent. Svojich súrodencov vedela potešiť krásnymi rozprávkami, ktorých témy

* Citované vyjadrenia Dariny Laščiakovej pochádzajú z jej publikácie *Život s piesňou* (Bratislava: Vydavateľstvo Štúdio humoru, satiry atď., 2005), prípadne z osobných rozhovorov s Míriam Gažovou.

si sama vymýšľala. Azda už tu sa u nej prejavoval budúci pedagóg s umeleckými sklonmi. Po skončení gymnázia v Dolnom Kubíne nastúpila na Filozofickú fakultu Univerzity Komenského v Bratislave, kde si zapísala francúzštinu a slovenčinu. Splnil sa jej tak veľký sen študovať na vysokej škole.

Brat Milan vyštudoval na univerzite právo a stal sa z neho úspešný právnik. Okrem toho vedel čarovne hrať na gitare. Jeho krásne melódie pochádzali z rôznych žánrov: z českých či trampských piesní, z operiet, a v neposlednom rade aj zo slovenských evergreenov.

Všetci traja súrodenci zdedili po rodičoch dobrý sluch a hlas, takže tieto dve základné danosti nebolo potrebné veľmi cibriť. Už celkom malí spievali spolu s rodičmi dosť náročné piesne – nielen jednohlasne, ale aj viachlasne.

*Otecko krásne hral na klavíri, noty naozaj nepoznal,
tie mal poskrývané vo výbornom sluchu, v srdci
a vo svojej prebohatej duši. Maminka mala krásny,
jemný hlas, alt, otecko dosť silný, pekne tmavšie
zafarbený tenor. No najpozoruhodnejší bol u nich
cit, s akým každú pieseň spievali.*

V rodine Gažovcov sa spievalo len vo chvíľach pohody a šťastia, obyčajne vtedy, keď už k atmosfére nechýbalo nič iné, len pekná pieseň. Táto pohoda a krása sa postupne prenášala aj na všetky deti. Otec učil deti spievať svetské piesne a matka zase nábožné. Súčasne popri tejto rodinnej škole sa do výučby zapájala aj suseda nénika Lukáčová, ktorá bývala v tom istom dome. Darina Laščiaková s nénikou Lukáčovou strávila veľa času a do života si od nej odniesla nespočetné množstvo piesní. Hlboko v duši jej zostali zapísané aj vianočné chvíle a piesne, ktoré sa v rodine spievali počas tohto obdobia. Celé svoje detstvo nasávala krásu prostredia, plného lásky, skromnosti, pokory a dobroty.

Školské roky v Tvrdošíne a na gymnáziu v Trstenej

Darinka už v útlom veku vystupovala ako speváčka pri rôznych príležitostiach v Tvrdošíne. Svoje prvé vystúpenie absolvovala ako dva a pol ročná a jej prvým honorárom bol pohár vody s malinovou šťavou od tety Havránkovej. Neskôr účinkovala aj v detských predstaveniach, kde bolo treba zahrať spievajúcu včielku, zajačika, alebo anjelika. Malá Darinka ich hravo odspievala a takto to bolo aj na základnej škole. Spievala najprv jednoduché piesne, ale veľmi rýchlo sa zhostila aj tých náročných.

Po ukončení základnej školy nastúpila na gymnázium v Trstenej a až do oktávy všetci vedeli, že Darinka chce byť detskou lekárkou. Jej umelecký talent sa však prejavoval aj počas gymnaziálnych štúdií. Spievala a vystupovala pri všetkých školských príležitostiach. Darinkin záujem o ďalšie štúdium sa tak pomaly začal upriamovať úplne iným smerom. Na gymnáziu v Trstenej sa vďaka šikovným profesorom s veľkým úspechom a vysokou odbornosťou rozvíjala mimoškolská činnosť. Hrali sa divadelné predstavenia, prekvital šport a usporadúvali sa akadémie, kde so svojím sólovým spevom nikdy nechýbala ani Darinka, členka speváckeho zboru. Účinkovala ale hlavne v triu, ktoré tvorila s dievčatami Evičkou a Vierkou. Spolu spievali pomerne ťažké piesne. Po rozpade tohto tria vzniklo nové pod názvom Ma-La-Ga. Názov tvorili prvé dve písmená z priezvisk troch dievčat, čiže Mariašová, Lajšová a Gažová. Spievali trojhlasné piesne a na predstaveniach mali veľký úspech. Tieto chvíle našartovali Darinu – vtedy ešte Gažovú – na ďalšiu speváčku dráhu.